

Píše Luboš Merhaut

(E*forum, 10. 04. 2019)

V rámci ediční řady *Korespondence TGM*, kterou vydává Masarykův ústav a Archiv AV ČR, vyšel 2. svazek ***Korespondence T. G. Masaryk - Josef Svatopluk Machar*** (2019), přinášející listy z roku 1896. Soubor 99 dokumentů standardně pečlivě edičně připravily a komentáři a vysvětlivkami opatřily **Helena Kokešová** a **Irena Kraitlová** – v návaznosti na vstupní svazek zachycující období 1893–1895 s úvodní souhrnnou studií (2017). A opět jde o objevný materiál umožňující nahlédnout z jedinečné perspektivy dobové společenské a literární dění.

Jde o doklad názorového souznění pisatelů, zároveň o dialog zrcadlící – v denních starostech, zprávách a strategických poradách – dobové společensko-politické a kulturní síly, snahy, tužby a polemiky. Charakter korespondence a tematické vrstvy přítomného svazku postihuje úvodní studie Heleny Kokešové. Připomíná práce obou protagonistů a události, jež tvořily významové pozadí a jichž se dopisy dotýkají: Masarykovu pedagogickou univerzitní činnost i okolnosti jeho jmenování (konečně) řádným profesorem, jeho angažmá v *Naší době* a *Času*, psaní textů o otázkách aktuálně politických i nadčasových, zejména studií *Moderní člověk a náboženství* a monografie *Karel Havlíček*; Macharovy přípravy mystifikační satiry na mladočechy *Boží bojovníci* a sbírky veršů *1893–1896*; jejich společné polemiky s pokrokaři, resp. vystupování v rámci (mezi)generačních polemik, včetně znovu se objevujícího tématu pravosti *Rukopisů královédvorského a zelenohorského*. „Rok 1896 tedy svým způsobem završil dění předchozích let a podařilo se v něm realizovat některé starší i aktuálně podnícené projekty. Oba korespondenti prošli určitou deziluzí, ale soustavně intenzivně pracovali. Masaryk pokračoval v publikování svých studií, přednášení, redigování *Naší doby*, Macharovi se otevřely nové možnosti ve fejetonistice“ (s. 18).

Jestliže předchozí svazek nově nasvítí pozadí prohlášení *Česká moderna*, na jehož vzniku a formulaci se Machar podstatně podílel, korespondence z roku 1896 dokumentuje a osvětluje různostranný rozkol mezi jeho signatáři. Masaryk jej mohl komentovat s odstupem: „Jsem rád, že se věci tak vyvíjejí, aby to neorganické spřežení přestalo. Ti lidé nemají potuchy, co je žít a spolužít!“ (23. 4., s. 76). „Abych to řekl stručně: Všecko to pokrokaření, realistování, modernování atd. nevydiskutovalo si ještě hlavních svých pojmů. Prosím Vás, řekněte mně, o čem ti mladíci vlastně něco řekli? To bylo samé rozčilování a agitování. Teď dávají se do sebe, protože nemají Starých. Od okamžiku, kdy moderna vystoupila – hádky o formalie a kozí chlupy, o věci nic. Schází jim fond, zkušenost, všecko. Dělán závěr z toho všeho: pišme si své verše a knížky a uvidíme, co z toho bude“ (2. 6., s. 94). V souvislosti s *Českou modernou* jako „jedním“ z podstatných dobových konceptů českého modernismu, do něhož se promítly

různorodé představy umělecké a především politické, a s procesem jeho rozpadu jakožto otevření prostoru pro skutečnou moderní mnohost a generační diferenciaci, je z literárněhistorického hlediska pozoruhodný rovněž setrvalý zájem obou korespondentů sledující možnosti a výkony F. X. Šaldy.

V užší roční výseči přítomného svazku je věcná vázanost na denní práce přece jen více patrná. Přitom je přirozeně třeba ji číst právě jako dílčí etapu shromážděného širokého celku korespondenční výměny sahající od roku 1893 až do třicátých let 20. století (viz *Echo* z 26. 11. 2014), jehož vydávání bude pokračovat. Vedle soustavné glosující pozornosti vůči konkrétním projevům politického dění a hledání cesty z pocitované krizové situace (např. Masarykův povzdech z 5. 6.: „Prožívám tak to historické *kdyby* a to *kdyby* je skutečnost, brutální skutečnost. Avšak – jsme my jediní, co tak vidíme a zkoušíme vítězství pitomosti?“ , s. 98) ovšem zazní i výmluvná světonázorová výměna:

„V existenci duše za hrobem – nevěřím, jako v boha ne. Vlastně: v boha – zde je háček. Věřím v přírodu, zlou, nepřátelskou nám moc, která má neobyčejnou harmonickou (abych tak řekl) starost o všechny své součástě (živočichy, stromy atd.), ale jen potud, pokud žijí životem animálním, instinktem, pudem. Jakmile se z živočicha stal člověk, bytost rozumová, ocitl se tím v odporu s přírodou, stala se mu nepřitelem a on jí. Tak ji vidím, tak v ni věřím. Je *to* Bůh? – A pak mám ještě své ‚bohy‘. Nazývám tak všechno to nedefinovatelné, co nám přináší radost, uspokojení, ba i spaní atd. Nestarám se přitom ovšem o zákony fyziologické – zde jsem jen jaksi starým řeckým pohanem. / A nyní moje tajemství, stimulantní princip mého nynějšího života: věřím v spravedlnost na světě. Ne v *lidskou*, ale nějakou vyšší, nějak rozdílnou a vzdálenou od přírody, od člověka – spravedlnost, kterou by mělo v *sobě* řecké *Fatum*. Před 4 roky jsem se naučil ji znát. Byla by mě tehdy zlomila málem – ale nezlomila, nýbrž vyšel jsem zpod ruky její jako jiný člověk. Je to spravedlnost, která nedá udupati to, co je dobrého v nás. A vede to vždy k vítězství. Ne-li za našeho života, tož po naší smrti. A člověku má postačiti boj za to. A třeba boj pro přítomnost bezvýsledný. [...] Neudupají nás, neukaceřují nás: snad k soudu budoucna přijdou jen naše kosti, ale – se zbraněmi vítěznými. / Je materialismem moje víra? Ne. Je v ní příliš mnoho metafyziky, vím to, ale mně je jasná, a je mojí silou. / Život nemá pro mě tajemství a záhad. Je to rezultanda individuálních vlastností, poměrů, nálad, ba i počasí – a to všechno se dá determinovat“ (Machar Masarykovi 10. 11. 1896; s. 157–158).

Na Macharovo tázavě rozvíjené hledání, resp. přesvědčení Masaryk 23. 11. reagoval příznačně lakonicky a s odkazem na výklad, který promýšlel a formuloval veřejně (ve studii *Moderní člověk a náboženství*): „Vaše credo – potvrzuje mně credo mé. Divné? Ale mně stačí ta spravedlnost, ta logika světová, jak ji cítíte. Možná, že Vám Bůh a duše vadí ještě proto, že s ní teologové a staré baby kšeftují – než to všecko, snad a rád bych, vyložím, k čemu tedy o tom mluvit. A nerad o tom mluvívám“ (s. 159).

Helena Kokešová / Irena Kraitlová (Eds.): *Korespondence T. G. Masaryk – Josef Svatopluk Machar. Svazek II. (1896)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR a Ústav

T. G. Masaryka, 2019, 248 s.

www.ipsl.cz